

Renata Gieszczyńska

Wypędzeni, przypędzeni... Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945 – 1949

Echa Przeszłości 5, 501-504

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

głaszanych referatów. Do słów przedmówcy nawiązał mgr Andrzej Bajor, który dodał, że konferencja nie miała charakteru stricte historycznego, lecz również wymiar społeczny i polityczny i w dużym stopniu sprzyjała zbliżeniu narodów ukraińskiego i polskiego. Jeden z organizatorów dr Sergiusz Rudnicki podziękował uczestnikom konferencji, gościom oraz współorganizatorom: Stowarzyszeniu Uczonych Polskich Ukrainy, szczególnie jej prezesowi, prof. Henrykowi Strońskiemu za pomoc w nawiązaniu kontaktów z badaczami z Polski i rektorowi Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Żytomierzu, prof. Piotrowi Sauchowi za osobiste wsparcie i pomoc podczas organizacji i prowadzenia konferencji. Prof. Stroński zrewanżował się przedmówcy dziękując mu za trud włożony w organizację sympozjum i zauważył też, że konferencja będzie miała istotny wkład w aktywizację prac nad problematyką polską na Wołyniu.

Reasumując, konferencja z jednej strony odegrała znaczącą rolę w życiu naukowym regionu, z drugiej stała się ważnym forum dyskusji polskich i ukraińskich badaczy. Jednocześnie była to pierwsza, poświęcona w całości Polakom na Wołyniu, konferencja. Różnorodność tematyczna i rozpiętość chronologiczna wystąpień świadczyły o wieloaspektowości badań naukowców zajmujących się historią Wołynia. Wypada mieć tylko nadzieję, że ta cenna inicjatywa będzie kontynuowana w latach następnych.

Renata Gieszczyńska

Delegatura IPN w Olsztynie

WYPĘDZENIE, PRZYPĘDZENI... KSZTAŁTOWANIE SIĘ NOWEGO SPOŁECZEŃSTWA NA WARMII I MAZURACH W LATACH 1945 – 1949

12 listopada 2003 r. w siedzibie Archiwum Państwowego w Olsztynie odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Wypędzeni, przypędzeni. Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945 – 1949”, któremu towarzyszyła sesja naukowa. Honorowy patronat nad wystawą przygotowaną przez Delegaturę Instytutu Pamięci Narodowej w Olsztynie oraz Archiwum Państwowe w Olsztynie, objął Ks. Arcybiskup dr Edmund Piszcz. Licznie przybyłych gości powitał Dyrektor Oddziału IPN w Białymstoku prof.

Cezary Kuklo, który omówił następstwa II wojny światowej, a w tym również masowe wysiedlenia wielu grup ludności. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Leon Kieres, który podkreślił, jak wielką rolę w służbie wobec społeczeństwa pełni Instytut Pamięci Narodowej. Prezes IPN podziękował również licznie przybyłym na uroczystość przedstawicielom życia publicznego Warmii i Mazur, za życzliwość i zrozumienie, które towarzyszą poczynaniom Delegatury w Olsztynie. Prof. Kieres, który wielokrotnie uczestniczył w różnorodnych programach normalizacji stosunków polsko – niemieckich, odnosząc się do kontrowersyjnego projektu budowy Centrum Wypędzonych, powiedział: „tu z Olsztyna, polskiego Olsztyna, apeluję o powołanie Europejskiego Centrum, które zajmowałoby się nie tylko problematyką deportacji, ale naukowym badaniem i upowszechnianiem wiedzy o zbrodniach popełnionych przez XX – wieczne państwa totalitarne”. Następnie Metropolita Warmiński dr Edmund Piszczycki podkreślił konieczność podejmowania działań na rzecz wyjaśnienia skomplikowanych relacji między poszczególnymi narodami, jednakże jak powiedział „Nie ma pojednania bez prawdy”. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych prof. dr hab. Daria Nałęcz, nawiązując do 55 rocznicy utworzenia Archiwum Państwowego w Olsztynie, pogratulowała pracownikom dorobku i uczestnictwa w życiu naukowym społeczności olsztyńskiej. Następnie głos zabierali przedstawiciele władz regionu: wicewojewoda warmińsko-mazurski Hanna Bojarska, wicemarszałek Piotr Żuchowski, prezydent miasta Olsztyna Czesław Małkowski oraz wicekonsul RP w Kaliningradzie Marek Józefczuk.

Prof. dr hab. Janusz Jasiński wygłosił wykład „Spojrzenie na wysiedlenia Polaków i Niemców wczoraj i dziś”, w którym odniósł się do omawianej problematyki, nie tylko jako historyk od wielu lat prowadzący badania naukowe, ale również jako obserwator współczesnego życia i świadek lat okupacji niemieckiej na Zamojszczyźnie. Prof. Jasiński scharakteryzował dążenia historyków polskich do wyjaśnienia wysiedleń ludności niemieckiej i skomplikowanego problemu ludności rodzimej Warmii i Mazur, wyraził jednak wątpliwość, czy ze strony historyków niemieckich istnieje również wola wszechstronnego i obiektywnego opisu omawianych zagadnień. Tym samym postawił pytanie, czy można mówić o pojednaniu, skoro strona niemiecka wyodrębnia problematykę wysiedleń Niemców po II wojnie światowej, nie wiążąc ich z wcześniejszymi wydarzeniami, w tym również z wysiedleniami ludności polskiej np. z ziem wcielonych do III Rzeszy, czy też mieszkańców Warszawy po upadku powstania w 1944 r. Prof. Jasiński wspominał także własne doświadczenie wysiedlenia z Zamojszczyzny. Wszyscy zabierający wcześniej głos dzielili się wspomnieniami i okazało się, że pomimo upływu czasu, pamięć dotycząca wysiedleń z rodzinnych stron jest wciąż żywa, choć czasami bardzo bolesna.

Jednakże te, jakże osobiste wyznania sprawiły, że dla licznie zgromadzonej młodzieży stały się możliwością spotkania z ciekawymi świadkami historii.

Uroczystego otwarcia wystawy dokonali prof. Leon Kieres, prof. Daria Nałęcz i honorowy patron Arcybiskup dr Edmund Piszcz. Zgromadzone eksponaty pochodziły z zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej, Archiwum Państwowego w Olsztynie, Muzeum Warmii i Mazur, Archiwum Archidiecezji, Ośrodka Badań Naukowych im W. Kętrzyńskiego oraz licznych ofiarodawców prywatnych. Na 28 panelach przedstawiono zagadnienia: polskich robotników przymusowych w Prusach Wschodnich, z których wielu pozostało na tych ziemiach po zakończeniu wojny; wkroczenie Armii Czerwonej, panicznej ucieczki ludności cywilnej i tragicznych losów tych, którzy pozostali, a których dotknęły zabójstwa, deportacje, zniszczenia towarzyszące rządowi radzieckich komendantur wojennych; postanowienia Wielkiej Trójki dotyczące włączenia części Prus Wschodnich i wysiedlenia ludności niemieckiej; dramatu ludności rodzimej; trudności, przed którymi stanęła tworząca się administracja polska, a także procesy migracyjne, w wyniku których wraz z napływającą ludnością polską wysiedloną z Kresów Wschodnich II RP, przybywającą z Ziemi Dawnych, osadników wojskowych, reemigrantów z Francji, ludności ukraińskiej i łemkowskiej przesiedlonej w ramach akcji „Wisła”; kształtowały się nowe stosunki narodowościowe, polityczne, społeczne, wyznaniowe, gospodarcze i kulturowe. Prezentowanym panelom towarzyszyły dokumenty, fotografie i osobiste pamiątki osób, których los związany był z Warmią i Mazurami, a zamieszczenie tych eksponatów sprawiło, że wystawa nabrała szczególnego charakteru.

Uroczystemu otwarciu wystawy towarzyszyła sesja naukowa „Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945 – 1949”. Pierwszą część, której przewodniczył Dyrektor Biura Edukacji Publicznej IPN dr hab. Paweł Machcewicz, rozpoczął prof. dr hab. Stanisław Achremczyk, który przedstawił referat „Migracje na ziemiach pruskich na przestrzeni dziejów”. Prof. Jurij Kostiaszov z Uniwersytetu w Kaliningradzie omówił „Zasiedlenie Obwodu Kaliningradzkiego po 1945 r.”, a jego wystąpienie umożliwiło uzupełnienie wiedzy o procesach migracyjnych przebiegających w pozostałej części byłych Prus Wschodnich. Dr hab., prof. UWM Bohdan Łukaszewicz przedstawił „Transfer ludności polskiej z Wileńszczyzny na Warmię i Mazury po II wojnie światowej”, a prof. dr hab. Andrzej Kopiczko omówił „Wysiedlenia warmińskich duchownych po 1945 r.”. Po przerwie rozpoczęto drugą część obrad, w której dr Jan Chłosta przedstawił na podstawie wspomnień „Deportacje ludności cywilnej Prus Wschodnich do pracy w głąb Rosji w 1945 r.”. Dr Witold Gieszczyński wygłosił referat na temat „Osadnictwo wojskowe na Warmii i Mazurach”. Dr Grzegorz

Jasiński w wystąpieniu „Polscy czy niemieccy ewangelicy – Kościół ewangelicko-augsburski wobec wiernych na Mazurach po 1945 r.” nawiązał do skomplikowanych stosunków wyznaniowych w tym czasie. Dr Igor Hałagida przedstawił losy ludności przesiedlonej w 1947 r. w referacie „Ludność ukraińska na Warmii i Mazurach – pierwsze lata”. Jako ostatni głos zabrał Dyrektor Archiwum Państwowego w Olsztynie Józef Judziński, który nawiązał do 55 rocznicy utworzenia archiwum oraz dużej roli, jaką odgrywa ono zarówno w życiu społecznym, jak i naukowym regionu. W dyskusji zwracano uwagę na konieczność prowadzenia dalszych badań, wykorzystania szansy, jaką daje udostępnienie przez IPN materiałów archiwalnych, które do tej pory były utajnione oraz przekazywania wyników badań społeczeństwu, a w szczególności nauczycielom i uczniom w celu pogłębienia i aktualizacji wiedzy.

Maurycy Gorczyński

(Olsztyn)

SYMPOZJUM HISTORYCZNE W UNIWERSYTECIE IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU POŚWIĘCONE PAMIĘCI PROFESORA ANTONIEGO CZUBIŃSKIEGO

W sobotę 22 listopada 2003 r. w Collegium Historicum Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyło się sympozjum poświęcone omówieniu dorobku naukowego i postaci zmarłego w lutym tr. wybitnego historyka dziejów najnowszych Polski i powszechnych, autora wielu znakomitych monografii i syntez historycznych a także wychowawcy całej olbrzymiej rzeszy doktorantów i magistrantów, *profesora profesorów*, Antoniego Czubińskiego. Datę spotkania związano z 75 rocznicą urodzin prof. A. Czubińskiego. Uczestniczył w nim syn Profesora – Piotr.

Spotkanie prowadził główny jego inicjator, uczeń zmarłego Profesora, prof. dr hab. Stanisław Sierpowski a słowo wstępne wygłosił także uczeń Profesora prodziekan Wydziału Historycznego UAM prof. dr hab. Tadeusz Kotłowski. Referaty merytoryczne na temat wkładu prof. A. Czubińskiego w badania naukowe wygłosili: nad historią Polski – prof. dr hab. Michał Musielak, historią Niemiec prof. dr hab. Tadeusz Kotłowski, historią po-